

Олена Петраускас

Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова, Україна

ПРОБЛЕМА СУСПІЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ АФРОАМЕРИКАНЦІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВ'ЯЗАННЯ РАСОВОГО ПИТАННЯ У США

Olena Petrauskas

National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine

THE ISSUE OF AFRICAN AMERICANS SOCIAL INTEGRATION IN THE CONTEXT OF SOLVING RACIAL PROBLEMS IN THE US

The article analyzes two basic models of African Americans vision of their place in American society, which competed in the black community in 1960-1970 – the period when the problem of finding the ways to overcome racial problems was set to a new level. In the mid-twentieth century, due to the civil rights movement, there was finally appeared two opposite scenarios of African-American public life – full integration and isolation. Choosing the first model led to the modern days, when despite all the existing ethnic problems in the United States, African Americans quite harmoniously combine both: American identity, and ethnic community features. The study analyzes different factors that influenced the formation of these models. In particular, the progress and results of scientific debate between the leading African American figures of XIX century – B. Washington and William Dubois. These views formed the basis, have developed and adapted to the specific time realities by black leaders in the second half of the twentieth century. In particular, the black leader M.L. King. The article emphasizes the importance of the international situation – the process of decolonization – to the evolution of African Americans self-consciousness. The study identifies issues that were complicating the process of forming the identity of the black US population at different stages of the history of the United States after the abolition of slavery: from segregation and systematic discrimination to the struggle for civil rights and qualitative changes in government policy toward overcoming racial problems.

Key words: USA, ethnicity, history, race relations, American society, African Americans.

Постановка проблеми. Гармонійний суспільно-політичний розвиток будь-якої держави неможливий без формування рівноправного відкритого діалогу між усіма елементами суспільства. Налагодження такої взаємодії є складним процесом пошуку підґрунтя до взаємного порозуміння та засад суспільної консолідації. Для суспільного життя поліетнічних держав, серед них, України, характерними є можливі суперечності між етнічними групами у площині громадянських і політичних відносин. Головним завданням влади є запобігти переростанню напруженості в конфлікт і сприяти гармонійній інтеграції всіх етнічних елементів з урахуванням їх власної самоідентифікації.

США протягом ХХ ст. зіштовхувались із низкою складних суспільних викликів, пов'язаних, зокрема, із расовим питанням. Унаслідок доволі тривалих і непростих процесів акультурації, соціум у США постав як переважно гармонійне поєднання американської ідентичності та етнічних спільнот, зокрема найбільшої з них – афроамериканської. Проте такий стан речей став наслідком не лише зміни державної політики щодо расового питання внаслідок руху темношкірого населення за громадянські права. Проблема інтеграції афроамериканців нерозривно пов'язана також із процесом формування самоідентифікації самого темношкірого населення США, яке своїм корінням сягає кількасотлітньої історії континенту. Щоб стати потужною силою, здатною сколихнути все американське суспільство на шляху до повноцінного рівноправ'я, афроамериканській спільноті необхідно було пройти складний шлях усвідомлення самих себе, свого складного минулого та сформуванню бачення майбутнього.

Джерельна основа дослідження представлена антидискримінаційним документом – Указом президента США №11246 «Про рівні можливості праці» від 1965 р.¹ Також використовуються праці темношкірого лідера М.Л. Кінга² та афроамериканського громадського діяча У.Дюбуа³.

Історіографія расових взаємовідносин у США представлена ґрунтовними працями американських дослідників як із загального характеру, так і присвячені з конкретним суспільним та етнічним проблемам (М. Борлайн⁴, Н. Глейзер та Д. Моніган⁵, М. Гордон⁶, А. Грілі⁷, Дж. Поул⁸). Расові проблеми також підіймаються в низці статей провідних інформаційних ресурсів, зокрема «TheTimes»⁹ та «The Associated Press»¹⁰. Проблема становища темношкірого населення в контексті політичної та етнічної історії США піднімалась також і російськими вченими, серед яких варто назвати дослідника Інституту всесвітньої історії РАН В.В. Согрина¹¹ та російського філолога Ю. Ботороєву¹². В українській історичній науці афроамериканська проблематика поки що не знайшла належного висвітлення.

Метою статті є дослідити, проаналізувати й дати оцінку процесу формування самоідентифікації темношкірого населення США та чинників, що впливали на трансформацію основних сценаріїв суспільної інтеграції афроамериканців в американське суспільство.

Виклад основного матеріалу. Важливим кроком на шляху до самоусвідомлення є якісна зміна ставлення до власної етнічної самоназви, пошук найдоречніших термінів, що мали б відображати її внутрішню сутність і становище в суспільстві в конкретний історичний період. Так, у часи класичного темношкірого рабства стосовно афроамериканців використовувався винятково термін «раби», який після відміни цього потворного інституту було замінено на менш принизливу збірну назву – «кольорові». Проте в часи расової сегрегації та популярності використання дискримінаційних законів Джима Кроу виділяється новий специфічний термін «негр», який заключав у собі принизливе та меншштовартистне ставлення до темношкірих з боку білих громадян. Уперше це слово було застосоване в офіційних документах звіту Бюро переписів США 1900 року й активно використовувалось упродовж усього ХХ століття¹³. Навіть у часи руху за громадянські права, коли темношкірі почали називати себе просто «чорні», або вже «афроамериканці», термін «негр» продовжував існувати. Так, зокрема, сам лідер афроамериканського руху Мартін Лютер Кінг часто використовував цей термін у своїх виступах¹⁴.

З 1980-х років в американському соціумі за темношкірим населенням остаточно закріплюється назва, що відображала весь складний процес історії власної спільноти, а також її місце у суспільстві США, – афроамериканці. Цьому сприяло прийняття низки загальнодержавних ініціатив. Зокрема, із 1977 року у США відбувався процес офіційної законодавчої категоризації: чорним або афроамериканцем вважалась людина, «що походить від будь-якої чорної расової групи Африки». 1978 року Департамент федеральної політики статистики і стандартів опублікував це визначення, остаточно затвердивши його зміст. За словами Ніколаса Джонса – голови департаменту расової статистики, цей крок був обумовлений новими історичними реаліями¹⁵. Проте лише

¹ *The Executive Order 11246 – Equal Employment Opportunity Act.* <<http://goo.gl/3t2xMu>>

² How Martin Luther King's 'I Have A Dream' Speech Changed The World. *The World Post.* <<http://goo.gl/8qpRnr>>.

³ Dubois W.E.B. Strivings in the Negro People. *Atlantic Monthly.* <<https://goo.gl/EntdDB>>.

⁴ Bauerlein, M. (2004-2005). Booker T. Washington and W. E. B. Du Bois: The origins of a bitter intellectual battle. *The Journal of Blacks in Higher Education. No. 46,* 106-114.

⁵ Moynihan, D.P., Glazer, N. (1975). *Ethnicity: Theory and Experience.* Harvard University Press.

⁶ Gordon, M.M. (1964). *Assimilation in American life. The role of Race, Religion and National Origins.* New York: Oxford University Press.

⁷ Greeley, A.M. (1969). *Why can't they be like us?.* New York: AJC, Institute of Human Relations Press.

⁸ Pole, J.R. (1974). Review: Of Mr. Booker T. Washington and Others; The Children of Pride. *The Historical Journal, no. 17 (4).*

⁹ One dream – 50th Anniversary of Martin Luther King Jr's I Have a Dream Speech. *The Time.* <<http://goo.gl/sPKEq7>>.

¹⁰ Negro' will no longer be used on US Census surveys. *The Associated Press.* <<https://goo.gl/QT53aw>>.

¹¹ Согрин, В.В. (1999). США в ХХ веке. Тенденции и итоги общественно-политического развития. *Общественные науки и современность, 9.*

¹² Ботороєва, Ю.С. (2008). К проблеме статуса современных эвфемизмов. *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета, 4.*

¹³ Negro' will no longer be used on US Census surveys. *The Associated Press.* <<https://goo.gl/QT53aw>>.

¹⁴ How Martin Luther King's 'I Have A Dream' Speech Changed The World. *The World Post.* <<http://goo.gl/8qpRnr>>.

¹⁵ Negro' will no longer be used on US Census surveys. *The Associated Press.* <<https://goo.gl/QT53aw>>.

2013 року Національне бюро переписів США замінило у своїх опитуваннях термін «негри» на толерантніший – «чорні», або «афроамериканці». Метью Сніп, професор соціології Стенфордського університету, спеціаліст із расової та етнічної тематики, щодо цього зазначав: «Такий крок став відображенням зміни часів, зміни словників і зміни розуміння самого терміна «раса» в країні... Багато молодих афроамериканців вбачають у назві «негр» повернення до епохи, за якої вони були громадянами другого сорту»¹.

Паралельно із трансформацією самоназви, що була відображенням зміни конкретних часових та історичних континуумів, відбувався і непростий процес самоусвідомлення себе частиною афроамериканської спільноти як окремої етнічної групи на американському континенті. Загальновідомі обставини формування специфіки американського суспільства як суспільства іммігрантського не стали основою для ставлення до африканського темношкірого населення як до однієї з іммігрантських груп. Положення афроамериканського населення було ускладнено не лише штучними перешкодами на шляху до акультурації з боку білої панівної більшості, але й відсутністю етнічної спорідненості в самому темношкірому середовищі (через їхнє походження з різних регіонів Африки). Зрештою, спочатку темношкіре рабське населення радше усвідомлювало себе американцями, ніж афроамериканцями¹.

Отже, багаторічний негативний досвід життя у приниженому, а згодом напівприниженому (після відміни рабства) становищі, гіпертрофували як прагнення доведення своєї «американськості», так і почуття власної окремішності і ворожості до існуючої суспільної системи². Так, з одного боку, відчуття спільної трагічної долі стало одним із факторів об'єднання темношкірих в єдину етнічну спільність³. За умов, коли багато поколінь працювали разом у важких умовах, і їм нарешті були даровані свободи де-юре, а потім і де-факто, темношкірі забажали мати законодавчу гарантію власних прав та забезпечення економічних можливостей для розвитку саме у США. З іншого боку, відсутність власної держави – відчуття себе чужинцями на американському континенті, виникнення незалежних африканських держав і вихід на сцену світової історії потужних та авторитетних африканських політичних лідерів також мало суттєвий вплив на процес самоідентифікації афроамериканців у II пол. XX ст.⁴

Отже, в темношкірому середовищі поступово формується дві моделі бачення свого майбутнього, протилежні за своєю сутністю. Складна проблема пошуку сценаріїв інтеграції, пов'язана із самосвідомістю афроамериканців, на межі XIX–XX століть перейшла у наукову площину і викликала широку дискусію в колах темношкірих суспільно-політичних діячів. Так, вчені Б.Вашингтон та У.Дюбуа активно досліджували питання інтеграції афроамериканців до американського суспільства та прагнули знайти найкращі шляхи поліпшення умов їх життя. Обидва дослідники вживали терміни «раса», «кольоровий народ», «нація», «національність» стосовно афроамериканців, що підтверджує усвідомлення себе як особливої етнічної групи в Америці, але зміст цих понять ще не був остаточно визначений⁵. Так, У.Дюбуа 1897 року писав щодо проблеми самоідентифікації афроамериканців у США наступне: «Історія американського цього протиставлення та пристрасного прагнення досягти зрілої самосвідомості і злити її двоїсте «я» у крашу і повноціннішу особистість. Але в цьому сплаві він не хоче втратити жодну зі своїх колишніх особистостей. Він ані прагне африканізувати Америку, бо вона може багато чого навчити світ і Африку. Ані збирається «відбілити» в потоці білого американізму свою негритянську душу, бо вірить, що їй також є про що сказати світу. Він просто хоче зробити можливим для людини бути як негром, так і американцем, не викликаючи на себе проклять і презирства»⁶.

Протилежні погляди видатних дослідників щодо майбутньої інтеграції афроамериканців в американське суспільство були остаточно сформовані наприкінці XIX ст. Так, Б.Вашингтон, виголошуючи свою промову 1895 року в Атланті, виклав власну соціально-політичну концепцію,

¹ Greeley, A.M. (1969). Why can't they be like us?. New York: AJC, Institute of Human Relations Press.

² Gordon, M.M. (1964). *Assimilation in American life. The role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press, 42-59.

³ Gordon, M.M. (1964). *Assimilation in American life. The role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press, 27.

⁴ Gordon, M.M. (1964). *Assimilation in American life. The role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press, 14-15.

⁵ Dubois, W.E.B. Strivings in the Negro People. *Atlantic Monthly*. <<https://goo.gl/EntdDB>>.

⁶ Dubois, W.E.B. Strivings in the Negro People. *Atlantic Monthly*. <<https://goo.gl/EntdDB>>.

засновану на расовому порозумінні та взаємному шанобливому співіснуванні білого й темношкірого населення¹. Дослідник вбачав достатнім досягнення рівноправ'я з білими лише у двох сферах – отриманні доступу до кваліфікованої роботи та сприянні веденню підприємницької діяльності. Він був прихильником «повільної» інтеграції, за допомогою якої можна було б уникнути надмірно різкої негативної реакції з боку білих. Це була ідеологія конформізму, переконаність у тому, що афроамериканці повинні «сконцентрувати всі свої сили на освіті та накопиченні багатства», а не на досягненні політичного повноправ'я². Б.Вашингтон високо оцінював важливість здобуття освіти, оскільки вона забезпечувала можливості для отримання робочих місць. А це, в свою чергу, мало б стати підґрунтям для стабільності та процвітання афроамериканської спільноти загалом. Зрештою «негри повинні брати участь у житті суспільства, показуючи себе відповідальними та надійними американськими громадянами»³.

Проводячи активну публічну діяльність, інший відомий афроамериканських діяч У. Дюбуа критикував у своїх виступах модель Б. Вашингтона. Він був опонентом та ігнорування боротьби афроамериканців за досягнення політичної рівності⁴. Він вважав недоречним погляди Б.Вашингтона щодо неготовності афроамериканців боротися за політичну повноправність, і що для цього «негри мають ще багато працювати над власним саморозвитком». У. Дюбуа виступав за радикальніші дії щодо усунення безправ'я і розширення можливостей у галузі освіти для темношкірих. Дослідник вважав необхідною умовою інтеграції темношкірих отримання «класичної гуманітарної вищої освіти», забезпечення правом голосу та громадянською рівністю загалом⁵.

Отже, під впливом активної суспільної дискусії, остаточно виокремились дві основні моделі темношкірої самоідентифікації. Перша, спрямована на інтеграцію в «біле» суспільство на основі прийняття його цінностей, оформилась на поч. ХХ ст. Її головним виразником став афроамериканський суспільно-політичний діяч Б. Вашингтон. Друга модель полягала в прагненні відокремитися від білих співгромадян і започаткувати створення власної темношкірої «субцивілізації» на американському континенті. Цьому сприяло тривале свідоме ігнорування, недооцінення ролі, перешкоджання розвитку афроамериканського населення.

1950-1960-ми роками головним апологетом реалізації першого сценарію став М.Л.Кінг, який надав цій моделі якісно нового забарвлення повноцінної інтеграції. На відміну від Б. Вашингтона, доктор Кінг проповідував не мовчазну інкорпорацію темношкірого населення в «білу» Америку, а виступав прихильником позиції єднання двох рас на основі повної рівноправності⁶. Квінтесенцією основних проблемі завдань на шляху до такої інтеграції темношкірого населення в американський соціум стала промова темношкірого лідера 1963 року під назвою «В мене є мрія...», у якій він чітко окреслив напрямки виправлення історичної несправедливості через надання рівних публічних, професійних, представницьких, освітніх та економічних прав і можливостей, а також подолання головної проблеми афроамериканців – бідності⁷. Значення цієї промови важко переоцінити. Адже для більшості афроамериканців завдання того часу навіть не стояли на порядку денному. За оцінкою відомого афроамериканського активіста Генрі Белафонте: «Ми дійсно не думали про спільну з білими американську мрію, допоки Мартін Лютер Кінг не озвучив цю можливість. ...досягнення чорними посаду владі та сфери управління, так само, як стати частиною американського суспільства, було для нас неможливим»⁸.

Одночасно серед багатьох афроамериканців поступово поширювалося переконання, що інтегруватись у «білу» Америку можна тільки через відмову від власної соціокультурної

¹ Bauerlein, M. (2004-2005). Booker T. Washington and W. E. B. Du Bois: The origins of a bitter intellectual battle. *The Journal of Blacks in Higher Education*, No. 46, 106-114.

² Pole, J.R. (1974). Review: Of Mr. Booker T. Washington and Others; The Children of Pride. *The Historical Journal*, no. 17 (4).

³ Bauerlein, M. (2004-2005). Booker T. Washington and W. E. B. Du Bois: The origins of a bitter intellectual battle. *The Journal of Blacks in Higher Education*, No. 46, 106-114.

⁴ Pole, J.R. (1974). Review: Of Mr. Booker T. Washington and Others; The Children of Pride. *The Historical Journal*, no. 17 (4).

⁵ Bauerlein, M. (2004-2005). Booker T. Washington and W. E. B. Du Bois: The origins of a bitter intellectual battle. *The Journal of Blacks in Higher Education*, No. 46, 106-114.

⁶ One dream – 50th Anniversary of Martin Luther King Jr's I Have a Dream Speech. *The Time*. <<http://goo.gl/sPKEq7>>.

⁷ How Martin Luther King's 'I Have A Dream' Speech Changed The World. *The World Post*. <<http://goo.gl/8qpRnr>>.

⁸ How Martin Luther King's 'I Have A Dream' Speech Changed The World. *The World Post*. <<http://goo.gl/8qpRnr>>.

ідентичності. Небажання йти таким шляхом набуло популярності також після виникнення нової суспільної концепції культурного плюралізму, базованої на ідеї рівності та різноманітності расово-етнічних культур, яка у II пол. XX ст. отримала серед наукових кіл США широку підтримку. Згідно з положенням мультикультуралізму, національна культура і традиції всередині етнічної групи мають бути обов'язково збережені. Ця концепція пропонувала легітимізувати збереження багатонаціонального суспільного життя та культурних відмінностей для різних етнічних груп країни з метою формування демократичнішої, цікавішої та динамічнішої загальноамериканської культури на противагу одноманітній спадщині гомогенної нації¹.

Більша частина афроамериканської спільноти переважно ані підтримували ідею культурного плюралізму, ані виступали проти неї. У своїх поглядах на майбутнє лідери темношкірого населення не передбачали збереження окремих соціальних, культурних і політичних інституцій для своєї раси паралельно з американськими. Ліквідація «окремішності» ставала свідомим вибором власного майбутнього. На думку дослідників, можливі пояснення такого стану речей слід шукати у тому, що в переважній більшості афроамериканці є протестантами, а отже, не існує автентичних, занадто несхожих на американські, релігійних цінностей. До того ж, зв'язок афроамериканців з різними культурами африканських пращурів був надзвичайно слабкими або взагалі його не було².

Проте слід зауважити, що під впливом руху за права та розвитком наукової думки серед темношкірих американців з'являється синтезоване на ідеї мультикультуралізму та поглядах М.Л.Кінга про рівноправну інтеграцію темношкірого населення в американське суспільство бачення власного місця в американському суспільстві. 1960–1970 рр. із другої моделі самоідентифікації чітко оформлюється «відособлена» модель інтеграції. Носіями таких ідей були радикальні організації, найвідомішою з яких стала «Чорні пантери». Їх лідер С. Кармайкл сформулював відоме гасло «владу чорним», яке вимагало відмовлятися від «безглузвих» об'єднань із білими лібералами та втілювати в життя принципи расово-культурного суверенітету. У боротьбі за власні принципи темношкірі радикали виправдовували використання силових методів. «Якщо білі не хочуть єдності з нами на основі реальної рівності можливостей, то ми повинні існувати як суверенна афроамериканська нація з правами і можливостями, що забезпечують справжню рівність з білими»³. Отже, нові темношкірі лідери заявили про необхідність змінити всю стратегію Руху за громадянські права. Цієї ж моделі дотримувався рух чорних мусульман, чиє звернення до знедолених афроамериканців базувалося ще й на нехристиянській моралі, що посилювало потребу відособлення від переважно протестантської Америки, зосереджуючись на ідентичності з народами Азії та Африки. Цей рух підтримував найрадикальнішу форму афроамериканської окремішності⁴. В останній третині XX ст. цю модель продовжували підтримувати радикальні організації, найбільшу популярність серед яких набула «Нація ісламу» на чолі з Л. Фараханом. Пан Фарахан і його прибічники сприяли оформленню темношкірому націоналізму екстремістського забарвлення.

Афроамериканський рух за права створював виклик як для розвитку американського суспільства загалом, так і для політичної влади зокрема, на який США мали дати адекватну відповідь. Одним із головних наслідків такої реакції стало прийняття в 1960-х роках низки нормативних документів, які надавали афроамериканському населенню формально-юридичну рівноправність. Основоположним документом в напрямку досягнення повноцінної рівності в соціально-економічній та політичній сферах став особистий указ президента Л. Джонсона 1965 року, що поклав початок особливому напрямку расової політики у США – «позитивній дискримінації», яка існує в США і дотепер. Уряд обрав новий вектор державної політики, що включав у себе як процес десеґрегації (припинення систематичної расової сегрегації), так і знищення бар'єрів на шляху до інтеграції афроамериканців, створення рівних можливостей незалежно від раси, а також сприяння розвитку самобутньої культури афроамериканців, а не її асиміляції. Таким чином, результатом обраного владою США курсу на расову інтеграцію

¹ Gordon, M.M. (1964). *Assimilation in American life. The role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press, 13.

² Gordon, M.M. (1964). *Assimilation in American life. The role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press, 14.

³ Согрин, В.В. (1999). США в XX веке. Тенденции и итоги общественно-политического развития. *Общественные науки и современность*, 9.

⁴ Gordon, M.M. (1964). *Assimilation in American life. The role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press. 14.

темношкірих за моделлю М.Л.Кінга упродовж останніх 50 років стало досягнення афроамериканцями рівних можливостей із білим населенням у кількох найбільш дискримінованих сферах – освіті, праці, культурі, офіційному представництві¹.

Висновок. Самоідентифікація афроамериканців США пройшла досить складний і довгий період оформлення та трансформації під впливом кількох чинників. Це був складний життєвий шлях багатьох поколінь темношкірих на американському континенті, який зробив можливим існування «подвійної» свідомості. На базі такого особливого самоусвідомлення, а також унаслідок діяльності афроамериканських громадських діячів кінця XIX – поч. XX ст., було чітко сформовано два головні сценарії майбутнього співіснування темношкірого населення із білим. Перший, спрямований на інтеграцію в американське суспільство, зародився наприкінці XIX ст. Подальше невдоволення свідомим ігноруванням, недооціненням ролі, перешкоджанням розвитку афроамериканського населення зосередили увагу М.Л.Кінга у 1960-х роках на ідеях саме повноправної інтеграції, зокрема і надання рівних політичних можливостей. Таке трансформування й поглиблення основних ідей, що відповідали політичним реаліям, стали привабливим для більшості афроамериканців. Друга модель полягала у відокремленні від білих співгромадян і створенні власної темношкірої «субцивілізації» на американському континенті. Цей сценарій також зазнав змін, трансформувавшись під впливом руху за права та виникнення концепції мультикультуралізму, в декілька радикальних течій. Зрештою, реалізація саме першого сценарію повноцінної інтеграції в усіх сферах життя, що юридично була закладена в новому політичному курсі влади США в напрямку вирішення расової проблеми, зробила можливим досягнення афроамериканцями статусу повноправних суб'єктів життя американського суспільства.

References:

1. Bauerlein, M. (2004-2005). Booker T. Washington and W. E. B. Du Bois: The origins of a bitter intellectual battle. *The Journal of Blacks in Higher Education*, no. 46, 106-114. [in English].
2. Botoroeva, Yu.S. (2008). К проблеме статуса современных евфемизмов [To the problem of the status of modern euphemisms]. *Vestnik Irkutskogo gosudarstvennogo lingvisticheskogo universiteta* [Bulletin of the Irkutsk State Linguistic University], no 4. [in Russian].
3. Dubois, W.E.B. Strivings in the Negro People. *Atlantic Monthly*. <<https://goo.gl/EntdDB>>. [in English].
4. Gordon, M.M. (1964). *Assimilation in American life. The role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press. [in English].
5. Greeley, A.M. (1969). *Why can't they be like us?*. New York: AJC, Institute of Human Relations Press. [in English].
6. How Martin Luther King's 'I Have A Dream' Speech Changed The World. *The World Post*. <<http://goo.gl/8qpRnr>>. [in English].
7. Moynihan, D.P., Glazer, N. (1975). *Ethnicity: Theory and Experience*. Harvard University Press. [in English].
8. 'Negro' will no longer be used on US Census surveys. *The Associated Press* <<https://goo.gl/QT53aw>>. [in English].
9. One dream – 50th Anniversary of Martin Luther King Jr's I Have a Dream Speech. *The Time*. <<http://goo.gl/sPKEq7>>. [in English].
10. Pole, J.R. (1974). Review: Of Mr. Booker T. Washington and Others; The Children of Pride. *The Historical Journal*, no. 17 (4). [in English].
11. Sogrin, V.V. (1999). SShA v XX veke. Tendentsii i itogiobshchestvenno-istoricheskogo razvitiya [USA in the twentieth century. Tendencies and results of socio-historical development]. *Obschestvennyenauki i sovremennost* [Social sciences and modernity], no. 9. [in Russian].
12. *The Executive Order 11246 – Equal Employment Opportunity Act*. <<http://goo.gl/3t2xMu>>. [in English].

¹ *The Executive Order 11246 – Equal Employment Opportunity Act*. <<http://goo.gl/3t2xMu>>